

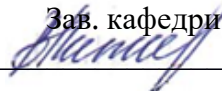
Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Кафедра публічного та приватного права

РОБОЧА ПРОГРАМА

Практика ЄСПЛ в цивільних і адміністративних справах
та її застосування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри

 Литвиненко В.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)
«27» серпня 2025 р.

Розробник: Апанасенко К.І., професор, д.ю.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Робоча програма навчальної дисципліни обговорена на засіданні кафедри публічного та приватного права

Протокол від «27» серпня 2025 р. № 8

Узгоджено з гарантом освітньої програми: Литвиненко В.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Загальна інформація про дисципліну.

Тип дисципліни	Вибіркова
Мова викладання	Українська
Рік навчання та семестр	2025-2026 навч. рік, 2-й семестр Освітня програма «Адміністративна та цивільна юстиція»
Викладач (-і)	Апанасенко К.І., професор, д.ю.н., доцент
Профайл викладача (-ів)	https://civil.stu.cn.ua/kafedra/personaliyi/
Контакти викладача	e-mail: k.apanashenko@stu.cn.ua

2. Анотація курсу. Курс передбачає поглиблення знань здобувачів вищої освіти про практику Європейського Суду з прав людини у справах, що розглядаються в зв'язку з порушеннями прав громадян і організацій у сфері цивільних, господарських, трудових, адміністративних правовідносин, розвиток аналітичних умінь студентів з дослідження впливу практики ЄСПЛ на правову систему й правозастосування в Україні та набуття практичних навичок застосовувати відповідні знання у правотворчості й правозастосуванні.

Основні теми, які вивчаються:

1. Загальні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ.
2. Право на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції за ЄКПЛ: актуальні питання в практиці правозастосування.
3. Свобода вираження поглядів, свобода думки й релігії, право на освіту за Конвенцією: актуальні позиції ЄСПЛ.
4. Актуальні питання захисту права власності за ЄКПЛ.
5. Практика ЄСПЛ в адміністративних справах та її застосування.
6. Застосування практики ЄСПЛ у господарських справах.

Навчальна дисципліна викладається протягом одного семестру за допомогою лекційних занять, практичних (семінарських) занять, самостійної роботи, в тому числі науково-дослідної роботи, і завершується складанням екзамену.

3. Мета та цілі курсу. *Мета дисципліни* – розвиток у студентів аналітичних підходів до тлумачення практики ЄСПЛ, зокрема, практики ЄСПЛ у цивільних та адміністративних справах, і вивчення впливу практики ЄСПЛ на правову систему України, а також набуття студентами вмінь застосовувати вказані знання, а також правові доктрини/ концепції і принципи, опрацьовані в практиці ЄСПЛ, у правотворчості та в процесі правозастосування.

Завдання дисципліни:

- 1) поглиблення знань студентів про практику ЄСПЛ у справах, що розглядаються в зв'язку з порушеннями прав громадян і організацій у сфері цивільних, господарських, трудових, адміністративних правовідносин, зокрема, прав за статтями 8-10 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції, а також набуття вмінь аналізувати вказану практику й застосовувати її на практиці;
- 2) ознайомлення студентів із практикою ЄСПЛ щодо захисту прав біженців, захисту свободи пересування, концепцією Суду про належне врядування, основними рішеннями Суду в соціальних і пенсійних справах, окремими позиціями Суду, які стосуються розгляду й вирішення справ про адміністративні правопорушення, та отримання навичок застосовувати ці знання на практиці;
- 3) вивчення студентами практики ЄСПЛ, яка стосується захисту прав суб'єктів господарювання, та набуття вмінь її аналізу й застосування на практиці;
- 4) розвиток аналітичних вмінь студентів з дослідження впливу практики ЄСПЛ на правову систему й правозастосування в Україні;
- 5) надання студентам знань щодо застосування практики ЄСПЛ в окремих категоріях цивільних та адміністративних справ (сімейних і житлових спорах, справах щодо захисту безпечного довкілля тощо);
- 6) набуття практичних умінь застосовувати вказані знання, а також доктрини, концепції й принципи, опрацьовані ЄСПЛ, у правотворчості й правозастосуванні;
- 7) поглиблення знань про цивілізаційні цінності на прикладі концепцій і принципів, опрацьованих ЄСПЛ.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має набути та/ або розширити наступні загальні та спеціальні *компетентності*, передбачені освітньою програмою:

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні компетентності:

СК 2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК 3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК 4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК 5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

4. Результати навчання.

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні результати навчання, передбачені освітньою програмою:

РН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

РН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

5. Пререквізити –

6. Обсяг курсу.

Вид заняття	Загальна кількість годин Д / З
Лекції	16 / 10
Практичні (семінарські) заняття	16 / 10
Самостійна робота	88 / 100
Індивідуальне завдання	контрольна робота
Всього кредитів	4

7. Тематика курсу.

Тематика лекційних занять

Змістовий модуль 1. Основні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ

Тема 1. Загальні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ

Ієрархія судової практики Європейського суду з прав людини, її джерел та юридичної сили. Проблеми визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом права України.

Зобов'язання України щодо сумлінного виконання Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Релевантне застосування практики ЄСПЛ: основні правила. Коректність цитування рішень ЄСПЛ.

Правові підстави виконання судами України прецедентів / правових позицій ЄСПЛ. Порядок застосування судами України прецедентів / правових позицій ЄСПЛ.

Заборона зловживання правами згідно зі статтею 17 Конвенції: актуальна практика ЄСПЛ.

Змістовий модуль 2. Актуальна практика ЄСПЛ за статтями 8-10 ЄКПЛ, статтею 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ та її застосування

Тема 2. Право на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції за ЄКПЛ: актуальні питання в практиці правозастосування

Сфера застосування статті 8 Конвенції. Сфера приватного життя в розумінні Конвенції. Актуальне тлумачення різних аспектів поняття «сімейне життя» та сімейних відносин за Конвенцією. Репродуктивні права крізь призму прецедентної практики ЄСПЛ. Актуальні питання захисту прав квір-осіб.

Право на шлюб за Конвенцією. Рівноправність подружжя.

Втручання в право на житло за Конвенцією. Екологічні правила й обмеження та екологічні права у світлі Конвенції.

Втручання в право на різні види кореспонденції у світлі практики ЄСПЛ: письмова кореспонденція і телефонні переговори, листування із судом, журналістами. Листування ув'язненого з адвокатом, лікарем та іншими адресатами: основні позиції ЄСПЛ.

Заборона рабства і підневільного стану за Конвенцією. Примусова/ обов'язкова праця в розумінні статті 4 Конвенції. Позитивні зобов'язання держав за статтею 4 Конвенції.

Тема 3. Свобода вираження поглядів, свобода думки й релігії, право на освіту за Конвенцією: актуальні позиції ЄСПЛ

Доступ до інформації (в т.ч. публічної) у світлі Конвенції. Рішення ЄСПЛ у справі «Центр демократії та верховенства права проти України». Блокування веб-сайтів, соціальних мереж у світлі практики ЄСПЛ. Питання контролю власників інтернет-порталу за змістом коментарів на ньому (справа «Delfi AS проти Естонії» 2016 р.).

Питання захисту журналістських джерел інформації.

Вимоги ЄКПЛ щодо виправданого втручання в право на захист персональних даних.

Баланс між свободою вираження поглядів та боротьбою з тероризмом («Дьонер та інші проти Туреччини» 2017 р.). Свобода слова в умовах збройного конфлікту: погляд у світлі практики ЄСПЛ.

Право доповідати про порушення в поведінці державних службовців.

Колективний аспект статті 9 ЄКПЛ. Позитивні зобов'язання держав по статті 9 ЄКПЛ. Право на свободу думки, совісті і релігії та трудові відносини. Специфічні аспекти свободи думки, совісті і релігії, що виникають за статтею 9 ЄКПЛ: відмова від проходження військової служби; санкції за носіння релігійних символів тощо.

Право на освіту за ЄКПЛ. Мова освіти. Правила вступу і вступні іспити. Плата за навчання. Громадянство і освіта. Здоров'я й право на освіту. Повага до прав батьків. Статеве виховання в освітньому процесі.

Тема 4. Актуальні питання захисту права власності за ЄКПЛ

Питання застосовності статті 1 Протоколу № 1.

Поняття «володіння» за Конвенцією.

Втручання у право мирного володіння власністю. Поняття позбавлення власності, контролю використання.

Трискладовий тест за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Пропорційність та пов'язані з нею питання (справедливий баланс, компенсація, свобода розсуду). Компенсація за втручання у власність як елемент справедливого балансу.

Позитивні зобов'язання держав-членів за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Досвід захисту права власності Європейським судом з прав людини для правової системи та судової практики України.

Окремі спеціальні питання по за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції: оренда, оподаткування, право на землю тощо. Відповідальність держави за борги державних підприємств. Рішення Європейського суду з прав людини у справах про банкрутство. Легітимні очікування у практиці Європейського суду з прав людини.

Змістовий модуль 3. Застосування практики ЄСПЛ в адміністративних та господарських справах

Тема 5. Застосування практики ЄСПЛ у господарських справах

Основні категорії справ за заявами суб'єктів господарювання до Європейського Суду з прав людини. Захист права власності суб'єктів господарювання у Європейському суді з прав

людини. Правомірне позбавлення власності. Законодавчі мораторії у сфері ведення господарської діяльності

Практика ЄСПЛ у спорах між учасниками дозвільних правовідносин у сфері господарювання і ліцензійних правовідносин.

Практика ЄСПЛ у спорах, що виникають у сфері містобудування, у т.ч. у справах, пов'язаних із самовільним зайняттям земельних ділянок і знесенням об'єктів містобудування. Практика ЄСПЛ щодо захисту культурної спадщини.

Практика ЄСПЛ за статтею 2 ЄКПЛ і правовий господарський порядок. Державне регулювання креативного сектору економіки у світлі практики ЄСПЛ за ст. 10 Конвенції. Практика ЄСПЛ, яка стосується різних аспектів функціонування авіаційного транспорту.

Практика ЄСПЛ у спорах, пов'язаних із захистом прав підприємців у податкових і митних правовідносинах.

Проблеми судового захисту корпоративних прав у світлі рішень Європейського суду з прав людини.

Тема 6. Практика ЄСПЛ в адміністративних справах та її застосування

Захист права на вільні вибори в ЄСПЛ.

Право на свободу пересування за Європейською конвенцією про захист прав людини. Обмеження права на свободу пересування у світлі практики ЄСПЛ.

Право на свободу зібрань за ЄКПЛ. Негативні та позитивні обов'язки держав за ст. 11 Конвенції. Мирний характер зібрань.

Права біженців у світлі практики ЄСПЛ. Імміграція у контексті вимог ЄКПЛ: доступ до території держави; в'їзд на територію держави-відповідача; вислання з держави тощо. Предметні та процесуальні аспекти справ щодо вислання екстрадиції та пов'язаних із ними випадків. Використання практики ЄСПЛ у справах шукачів притулку.

Концепція «належного урядування».

Рішення ЄСПЛ у соціальних, пенсійних справах.

Окремі позиції ЄСПЛ у справах про адміністративні правопорушення. Притягнення до відповідальності за неповагу до суду у контексті справи «Михайлова проти України».

Тематика семінарських занять

1. Загальні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ.
2. Право на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції за ЄКПЛ: актуальні питання в практиці правозастосування.
3. Свобода вираження поглядів, свобода думки й релігії, право на освіту за Конвенцією: актуальні позиції ЄСПЛ.
4. Актуальні питання захисту права власності за ЄКПЛ.
5. Застосування практики ЄСПЛ у господарських справах.
6. Практика ЄСПЛ в адміністративних справах та її застосування.

Тематика самостійної роботи

Заборона зловживання правами згідно зі статтею 17 Конвенції: актуальна практика ЄСПЛ.

Право на шлюб за Конвенцією. Рівноправність подружжя.

Листування ув'язненого з адвокатом, лікарем та іншими адресатами: основні позиції ЄСПЛ.

Колективний аспект статті 9 ЄКПЛ. Позитивні зобов'язання держав по статті 9 ЄКПЛ. Право на свободу думки, совісті і релігії та трудові відносини.

Окремі спеціальні питання по за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції: оренда, оподаткування, право на землю тощо. Відповідальність держави за борги державних підприємств. Рішення Європейського суду з прав людини у справах про банкрутство.

Практика ЄСПЛ за статтею 2 ЄКПЛ і правовий господарський порядок. Державне регулювання креативного сектору економіки у світлі практики ЄСПЛ за ст. 10 Конвенції. Практика ЄСПЛ, яка стосується різних аспектів функціонування авіаційного транспорту.

Права біженців у світлі практики ЄСПЛ. Імміграція у контексті вимог ЄКПЛ: доступ до території держави; в'їзд на територію держави-відповідача; вислання з держави тощо. Предметні та процесуальні аспекти справ щодо вислання екстрадиції та пов'язаних із ними випадків. Використання практики ЄСПЛ у справах шукачів притулку.

8. Система оцінювання та вимоги.

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання знань ЗВО здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету “Чернігівська політехніка”», погодженого вченою радою НУ “Чернігівська політехніка” (протокол № 6 від 31.08.2020) та введеного в дію наказом ректора НУ “Чернігівська політехніка” від 31.08.2020 № 26.
Вимоги до реферату, підбірок матеріалів практики ЄСПЛ	Обсяг <i>реферату</i> - орієнтовно 5-8 сторінок, текст викладається з інтервалом 1,5 шрифтом Times New Roman кеглем 14, обов'язково наводиться список використаних джерел (наукові статті, рішення ЄСПЛ, коментарі до матеріалів практики ЄСПЛ, керівництва по статтях Конвенції тощо). При написанні робіт важливо, щоби була повністю й всебічно розкрита тема роботи, а не досягнуто встановлений обсяг роботи. Робота має розкривати актуальний стан наукової проблеми та/ або практики ЄСПЛ. Щодо <i>підбірок матеріалів практики ЄСПЛ</i>, то мова йде про рішення ЄСПЛ, правові позиції Суду в яких є актуальними на день складення підбірок практики. Обов'язково мають міститися рішення ЄСПЛ, прийняті в останні 5-7 років, в яких відображено зміну практики Суду або підтвердження раніше висловлених позицій Суду.
Семінарські (практичні) заняття	Основний зміст семінарського заняття – обговорення практичних завдань, запропонованих за темами курсу, а також виконаних студентами індивідуальних завдань (рефератів, підбірок практики ЄСПЛ тощо). Повна відповідь на семінарському занятті на теоретичне питання, активні відповіді на практичні завдання, виконані правильно, під час одного семінарського заняття оцінюються в 5 балів. Якщо студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень дисципліни, його робота на семінарському занятті оцінюється в 3 бали. Оцінка 4 бали виставляється у випадку, коли ЗВО, крім викладу значної частини теоретичного матеріалу, розв'язує практичні завдання, допускаючи при цьому помилки, або правильно вирішує практичні завдання, однак розкриває лише основи теоретичного матеріалу.
Умови допуску до підсумкового контролю	Здобувачі вищої освіти, які повністю виконали вимоги робочої програми навчальної дисципліни, допускаються до складання екзамену. У випадку, якщо здобувач вищої освіти протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані практичні роботи, має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни або не набрав мінімально необхідну кількість балів (тобто кількість балів, яка

	сумарно з максимально можливою кількістю балів, які здобувач вищої освіти може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – Е, 60 балів»), то він не допускається до складання екзамену під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому в розділі 6 Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка»».
--	--

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю	Кількість балів
Змістовий модуль 1	0... 11
1 Підготовленість до семінарських занять.	0... 4
2 Повнота вирішення семінарських завдань.	0... 3
3 Підготовка рефератів, підбірок матеріалів практики ЄСПЛ	0... 4
Змістовий модуль 2	0... 23
1 Підготовленість до семінарських занять.	0... 8
2 Повнота вирішення семінарських завдань.	0... 9
3 Підготовка рефератів, підбірок матеріалів практики ЄСПЛ	0... 6
Змістовий модуль 3	0... 26
1 Підготовленість до семінарських занять.	0... 6
2 Повнота вирішення семінарських завдань.	0... 6
3 Підготовка рефератів, підбірок матеріалів практики ЄСПЛ	0... 5
4 Правильність і повнота виконання контрольної роботи	0... 9
Разом за модулями	0... 60
Розподіл додаткових балів	
1 Написання та презентація тез доповідей на науковому заході	5... 15
2 Написання наукової статті	10... 17
3 Проходження курсу в межах програми дисципліни на платформі HELP, результати неформальної освіти	10
Разом додаткові бали	25... 42
Екзамен:	0... 40
1. Теоретичне питання 1	0... 20
2. Теоретичне питання 2	0... 10
3. Теоретичне питання 3	0... 10
Зважена семестрова оцінка	0... 100

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
66-74	D (задовільно)	
60-65	E (достатньо)	задовільно
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання

9. Політики курсу.

Політика курсу у питанні академічної доброчесності базується на Кодексі академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» (<https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/05/p-yakist-kodex-07.07.2021.pdf>), Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності (<https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/05/akd-medod.pdf>).

Політика перескладання пропущених занять

Пропущені семінарські (практичні) заняття відпрацьовуються ЗВО впродовж найближчих двох тижнів після пропуску. Відпрацювання семінарських занять здійснюється шляхом письмової відповіді на семінарські завдання, викладені в методичних вказівках до семінарських занять. Письмові роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку.

Політика перезарахування кредитів

Правила перезарахування кредитів у випадку мобільності ЗВО регулюються Положенням про академічну мобільність учасників освітнього процесу Національного університету «Чернігівська політехніка», затв. Вченою радою 31.08.2020 (<https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/polozhennya-pro-akademichnu-mobilnist-uchasnykiv-osvitnogo-proczesu.pdf>).

9. Рекомендована література.

1. Бабанли Р.Ш., Пушкар П.В. Загальні питання розуміння і застосування практики ЄСПЛ. Том 1. Київ: Норма права, 2022. 168 с.
2. Блажівська Н.С. Теоретико-методологічні та прикладні засади застосування практики ЄСПЛ при захисті майнових прав. Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03; Інститут законодавства Верховної Ради України; Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2020. 498 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38542/1/disertacija-blazhivska-na-sajt-1.pdf>
3. Комісаренко В.Д. Застосування практики ЄСПЛ при захисті особистих немайнових прав батьків та дітей. Дис... д-ра ф-ії за спец. 081 Право. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021. 206 с. URL: http://old.univer.km.ua/doc/specvr/diss_komisarenko.pdf
4. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид. допов. К.: ВАІТЕ, 2020. 276с.
5. The European Convention on Human Rights /Francis G. Jacobs, Robin C.A. White and Clare Ovey ; [this edition written by] Bernadette Rainey, Pamela McCormick, and Clare Ovey. 8th ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. 711 p.

Інтернет-джерела:

1. Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка». Курс «Практика ЄСПЛ в цивільних і адміністративних справах та її застосування». URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=7953>
2. European Court of Human Rights (пошукова база). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>
3. Council of Europe. Thematic factsheets. URL: [https://www.coe.int/en/web/execution/thematic-factsheets#%256318151%22:\[3,4,2,6,8\]](https://www.coe.int/en/web/execution/thematic-factsheets#%256318151%22:[3,4,2,6,8]).
4. Платформа обміну знаннями ЄСПЛ (українською мовою). URL: <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/home>
5. Ресурс «Огляди рішень ЄСПЛ». URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/>
6. Ресурс «Опубліковані рішення ЄСПЛ щодо України». URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zakonodavstovo/

7. Стислі виклади рішень щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/stisli-vikladi-rishen-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>

8. Practical guides to the implementation of the European Convention on Human Rights. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>